IN-NAHLA

TA'

AGOSTINO LEVANZIN

GAZZETTA TA' CULL GIMGHA BIEX TGHALLEM U TIDDEFENDI IL POPLU

Ille tulit punctum qui miscuit utile dulci.

Giebha żeug dac li għaraf ħallat il ħelu ma'l meħtieġ.

IL POETA LATIN ORAZJU.

8. 24 TA' OTTUBRU 1908. L-EUUEL SENA

POPLU STENBAH !

F'il ġurnal "La Sede del Papa Sempre'' ta't 3 ta' dana ix-xaħar, deher articolu, iffirmat *Lux*, fuk il għacs li ŭaka f'Malta u li għoġobni ŭisk għaliex mictub minn xi ħadd li m'hux biss iħobb ħafna lil poplu iżda li feħem tajjeb fejn kiegħed u mnejn hu gej il gŭaj collu li ninsabu fih.

Sejjer, għaldakstant, nakleb għal malti dina il biċċa minnu u fukha inżidilcom jien x'erba chelmiet ħalli tcunu tistgħu tifhmu aħjar x'irid igħid dana il chittieb li semmejt.

Lux kal: "Iżda jecc il Gvern ta' Malta għandu sehem f'il ħtija (li aħna ninsabu f'dan il għacs) il poplu malti għandu il bkija ta'l ħtija collha. Għaliex, tabilħakk, meta barra minn Malta il poplu jsib ruħu mgħattan u bla xogħol, ma jħallix igħaddi ħafna żmien biex juri lil Gvern tiegħu f'liema għacs icun jinsab fih; u haŭn f'Malta ħadd ma jitniffes bħalli chiecu cullħadd chien kiegħed igħum fl'ilma ta'l ŭard.

Daŭna il ġranet in-nies ta' Westminster, f'Londra billi sabu ruħhom bla xogħol u għalecc bdeŭ jinkarsu bil ġuħ, inġabru ilcoll, (xi 60,000 ruħ) ŭara il bieb ta'l palazz ta'l Gvernatur biex fehmuh fiex chienu jinsabu u biex talbuh li jara x'jagħmel ħalli joħolkilhom xi xogħol ħalli jerfagħhom m'il għacs li chienu ŭakgħu fih. Dana jurina li in-nies ta' barra ma jorkdux meta jokroshom il bżonn. Daŭna il ħŭejjeġ f'Malta ma jsiru katt; cullħadd igħemgħem li ma haŭn xejn, cullħadd ipeċlak, f'il cafejjiet, ras ma' ras, f'il ħin li ħadd ma jiċċaklak ħalli jfihem lil Gvern li il għadma ŭaslet ma'l gilda. Culltant jinchiteb fuk dan xi articolu f'il ġurnali, ħaġa li il Gvern tagħna tista tgħid li ma jħabbel rasu biha katt. għalecc il poplu malti jinħtieġ li jifhem darba għall dejjem li ŭasal iż-żmien li jrodd radda ta' salib għal ŭiċċu billi jara x'jista jagħmel ħalli jintrafa m'il għacs li jinsab fih, billi jinġabar għalenija u b'il mezzi collha li tatih il-ligi ifihem lil Gvern f'liema għacs ŭasalna ħalli jara x'jagħmel u jgħinna ftit.''

Daŭna l-erba chelmiet ll ħakkhom jiġu minkuxa f'irħam kalhom Lux il gimgħa li ħarget, iżda jiena għedthomlcom xi seba xhur ilu meta ħrigt is-saġġju t'an-"Naħla", meta f'l istess saġġju stampajtilcom sa'l petizzjoni li tlabtcom tiffirmaŭ b'xejn u li ŭiegħidtcom li għandi nippresenta jien stess lil Gvernatur biex joħolkilcom xi xogħol.

L-istess cliem argajt tennejtilcom f'l euŭel numru ta'n-"Naħla'' fl-articolu li ctibt fuk il "għacs f'Malta'' u bih stedintcom m'il ġdid biex tiġu tifirmaŭ il petizzjoni ħalli forsi il Gvern jitkankal u joħlok xi xogħol. Iżda cull ma ħambakt chien collu għalxejn, cull ma għedt u ctibt mar collu f'ir-rieħ; il poplu rieked chien u rieked għadu sa'l-lum. X'uħud ħadu il ħaġa b'id-dgħajsa ta'ċ-ċajt, oħrajn riedu jgħidu li jiena cont kiegħed ingħaddi iż-żmien b'in-nies. Meta ħareġ is-saġġju u cullħadd ra li jiena cont kiegħed ingħid is-seŭŭa, li jiena ridt il gid ta'l poplu, sictu u ma tniffsux iżjed għaliex ma ħamlux li ncun jiena dac li nifdi lil poplu magħcus m'il basla li jinsab fiha. U billi ma setgħux ixeŭxu lil poplu li jiena kiegħed nidħak bih u jġagħluh, chif ittanta xi ħadd, jigi ŭara biebi biex iħaġġarni, lankas chellhom il ħila li jgħinuni biex nagħmel ftit ta'l gid lil dana il poplu, u fost daŭn chien hemm ucoll xi ġurnalisti li jħambku il gimgħa collha li jħobbu ħafna u li jakbżu għal poplu.

Biex jincu lili jgħarrku il poplu; biex ma igħinux lili, jgħaccsu il poplu; u jgħidu cull ħin u cull mument li jħobbu il poplu !

Mela poplu stenbaħ ftit minn ngħas icreħ li kiegħed itakkallec għajnejc u ara x'għandec tagħmel, darba għal dejjem, ħalli tintrafa m'il għacs li tinsab fih u li ma iddumx ma tigi bih bħal kasba tixxejjer f'ir-rieħ. Jecc ma għoġbocx dac li għidtlec jiena, jecc ma tridx tiffirma il petizzjoni u titlob, chif trid il ligi, lil Gvern li jaħseb fic, ara jecc tistax toħlok xi ħaġa minn rasec aħjar int basta dejjem f'it-triek ta'l-ligi. Jiena, billi nħobboc, f-loc li timxi ŭarajja int nimxi ŭarajc jien; basta timxi, basta tiċċaklak, basta tistenbaħ darba għal dejjem u turi li ġo gismec għandec demm jigri, li ġo kalbec għandec għal-nkas imħabba għalic in-nifsec stess.

IL ĦAMRUN

Ircevejt articolu sabiħ ħafna minn għand ŭieħed m' il l-actar imsieħbin ħabrieca li għandi, Adrian Sammut, li xtakt ingibu collu chelma b'chelma għa's-sugu li fih. Iżda billi hu tŭil ŭisk u f'in-"Naħla" irrid niccuntenta lil cullħadd f loc li ngibu collu sejjer, fi ftit cliem, ingib iż-żest tiegħu u naħseb li cullħadd joħroġ cuntent.

Kal li it-triek m' il Blata-il-Bajda sa' t-Turretta hi ŭaħda m'il-isbaħ passiġġati ta' Malta u li għalecc għandha tcun miżmuma tajjeb, kal li il banchini huma dojok ŭisk, li ma hemmx ŭisa b' iż-żejjed biex jitħaŭŭlu siġar li taħbat rasec magħhom, li huma imseŭŭija b' it-trab u għalecc ma l-eŭŭel bexxa xita jsiru jiżolku daks is-sapun, li jmisshom bħal daŭc ta' Ta's-Sliema iċċangati b' il lava jeŭ b'is-sement, li huma ittrascurati għal l-aħħar billi mimlijin collha ħofor u trid tokgħod b'seba għajnejn biex ma ticsirx xi siek u jiena naħseb li f'cull ma kal għandu raġun biex ibieħ. Iżda l-acbar raġun li għandu hu dan: li meta minn dic it-triek hemm għaddejjin il-luce elettrica u il gas iħallu daŭc il għarucaża ta' fanali b' il pitrolju li jagħmlu dic it-triek tant sabiħa donnha it-triek ta' cimiterju. Jiena naf min għamel offerta sabiħa u li takbel ħafna lil Gvern biex jiċċangalu b'il lava it-triek m' il Bieb-ta'l-Bombi sa l-Istazzjon ta' Birchircara u il Gvern ma għoġbitux.

Hemm bżonn li is-Sur Gatt jieħu ħsieb biex triek sabiħa bħal dic u li minnha m'hux biss igħaddu eluf ta' Maltin (billi hi l-arterja principali ta'l Campanja tagħna) iżda ħafna frustieri ucoll tinżamm ftit aħjar, li tigi jmdaŭŭla chif jixrak u li il banchini jincseŭ b'is-sement ħalli f' ix-xitŭa min igħaddi ma jicsirx xi siek b'iż-żliek li jcun hemm.

Nitma li billi il ħaġa hi ta' ħtieġa cbira is-Sur Gatt jieħu ħsiebha m' il l'actar fis li jista jcun.

XCORA GĦAL MEŬT!

Nhar it-Tlieta li għaddeŭ, f'il 20 ta' dana ix-xahar, spiċċa il Ġuri ta' Ninu Azzopardi, mlakkam *Xcora*, dac li f'is-6 ta' Dicembru li għadda katel lil għarus ta bintu, Ġużè Camenzuli, il Ħamrun. Billi il ġurati ħarġu, b'fehma ŭaħda, li Ninu chien ħati għal dac li gżaħ l-Avucat ta'l Curuna gie iccundannat għal meŭt. Hi tasseŭ ħaġa cherha il meŭt u hemm ħafna għorrief li ma jniżżluhiex dina il biċċa li bniedem jieħu fl jedd li jneħħi il ħajja ta' bniedem ieħor biex jagħmel ħakk minnu; iżda hi ħaġa vera ucoll li il ktil ħaŭn Malta sar għarucaża cbira, għal cull ħaġa ta' xejn ma humiex isiru hlief delitti coroħ.

Chien hemm bżonn ta' tbeżbiża ħalli forsi jitrażżnu ftit daŭc li jfuru għalxejn u li għal ħŭejjeġ ŭisk żgħar ineħħu ħajja ta' bniedem.

Il Prim Ġurat chien l-Avucat Galea-Naŭdi; f'loc l-Avucat ta'l Curuna kagħad l-Assistent tiegħu, il bravu Criminalista Dr. Etienne Micallef; id-Difensuri ta'l ħati chienu l-Avucat u Contin Alfredo Caruana-Gatto u l-Avucat Victor Frendo-Azzopardi. Id-difisa li għamel l-Avucat Caruana-Gatto saħħret lil cullħadd; għal tliet siegħat sħaħ baka jitchellem u jfittex, b'ħila li ma bħala, chif ikabbad difrejh biex idaŭŭar lil ġurati xi ftit favur ta'l ħati. Meta ŭieħed jokgħod jaħseb chemm chien icreħ il cas u chemm chien ċar, jistagħġeb chif dana l-Avucat, li hu l'aŭŭa criminalista li għandna, seta jgħid dac collu favur Ninu. U għalchemm dina id-darba ma irnexxielux li joħroġ lil ħati ħieles, bħal ma irnexxielu tant drabi oħra, cull minn jifhem ferħlu ferm għa'x ra li trid ħila cbira ħafna biex tagħmel difisa għappa bħal dic. Is-Sur Frendo-Azzopardi ucoll keda dmiru tajjeb ħafna' għaliex hu żagħżuħ intelligenti ferm u għad ma'ż-żmien jirnexxi criminalista m'it-tajbin ucoll.

L'Imħallfin chienu: il President Sir Joseph Carbone, Pullicin u il Baruni Chappelle.

Fuk dana il ġuri importanti illum da'l chelmtejn iżda f'numru ieħor ingib il ġuri collu.

L'EDUCAZZJONI TA'T-TFAL

Mela jecc ŭieħed irid jicseb ħena f'ŭiċċ dina id-dinja jinħtieġ li jaħseb tajjeb, iħobb lil għajru chif jixtiek li jcun maħbub hu, u jibża għal saħħtu. Jecc tonksu ŭaħda minn daŭn it-tliet ħŭejjeġ ma jista isib ħena katt u imchien.

Għaldakstant ja missierijiet u ommijiet rabbu l-uliedcom seŭŭa u ħudu ħsieb saħħithom għaliex kal tajjeb il għaref filosofu Locke li "id-disgħin f'il mija huma tajbin jeŭ ħżiena, jisŭeŭ jeŭ le lil għajrhom, scond l-educazzjoni li ħadu fi tfulithom." U okogħdu b'seba mitt għajn miftuħa fuk l-eŭŭel draŭŭiet tagħhom. Dac li f'il bidu taraŭh ħlieka u forsi tieħdu gost bih: ma' ż-żmien isir vizzju icreħ li jŭassal l-uliecom f'ħafna għaŭġ cbir. Rabbu ix-xitla tajjeb, u is-siġra tirnexxi tajba b'il fors. Montaigne kalulna ilu ħafna li il vizzji tagħna nittuħom minn tfulitna.

Immela malli taraŭ timbet xi draŭŭa ħazina, għalchemm żgħira f'nliedcom, aħsduha minnufih; aħjar bicja illum m'il ħabs jeŭ il forca għada. Min jaf chemm haŭn missierijiet li jmisshom jieħdu gebla u jatu biha fuk sidirhom għaliex huma stess ŭasslu l-uliedhom fl-agħar tiġrif billi ma mleŭ katt rashom chif irabbuhom seŭŭa fi tfulithom; u illum daŭna uliedhom f'loc li jbercuhom, f'loc li jgħejnuhom jisħtu is-siegħa li ġiebuhom f'id-dinja biex kiegħdin igħejxu imħabbta u f'id-dnub.

Rabbu l-uliedcom tajjeb mela u ħudu ħsieb saħħithom cmieni. Chif għandha tcun trobbija tajba ingħidulcom il kuddiem f'articoli oħra.

A. Lucchese P. L.

TEATRU RJAL.

Krajna avviż ta' t-Teatru Rjal li jgħid; illi għal cumdità ta'l pubblicu, l'Imprisa, din is-sena, nakkset il prezzijiet ta' l abbonament ta' l Palchi f'iż-żeŭġ fissi, l-Erbgħa u is-Sibt. Krajna ucoll fl-istess avviż, illi, min icun irid jabbona f'il platea is:Sibt jeŭ l-Erbgħa biss, l'Imprisa tatiħ dan il privileġġ, li tant jakbel, f'-stess fissi.

Il Mistoksija oht il Gherf

Lil G. Saccasan (L-Isla).

Xtakt taf chemm ġeŭ imgħallkin nies, min huma u meta, minn chemm ilom l-Ingliżi haŭn. Niccuntentac.

Ta l-eŭŭel ŭieħed u għoxrin li ġeŭ imgħallkin m'il miġja ta' l-Ingliżi f'Malta (1800) sa'l 1821, ma stajtx għadni insib isimhom. L-oħrajn huma daŭn :—

1821—Ott: 21. Frangisc Caruana u Ġużepp Scicluna.

1822—Aŭŭissu 5. Marju Spiteri.

1823—Marzu 8. Nicola Mattra (*Marchetti*) li chien katel suldat malti il Birgu.

1825—Mejju 15. Ġużè Grech (*In-Naxxari*) talli katel lil ħuh, nhar S. Ghirgor, f'it telgħa ta'n-Naxxar.

1826—Frar 22 Laŭrenz Attard u Michiel Curmi.

1829—Jannar 2. Xmun Grech u Indrì Farrugia.

1830—Frar 9. Laŭrenz Bonanno, barclor, Frangisc Farrugia u Aloisju Darmanin, biċċier, talli katlu parrin ŭieħed minnhom u ŭaħda sinjura xieħa, Frangisca Bellia (*Il Ŭirdiena*) il Birgu.

1832—Mejju 9. Ġanni Fedeli u Paŭlu Laus (neputi tal bojja li miet ma ilux) talli katlu lil Grezz *iz-Zollinzoll*, l-Isla.

1835—Decembru 14. Ġulju Frendu, veru mostru ta' ħruxija, li chien katel bosta ġrabi kabel u saħansitra lil bintu.

1836—Aŭŭissu. Ġiużeppi Seli, tamburlin, talli katel l'is-Surmast Culiermu, surmastruh u il tamburlin iehor l-inżerta ma ġenbu.

1837—Ġunju 9. Thomas McGavin, baħri ta'r-"Rodney" li ġiè imgħallak abbord.

1851—Settembru 10. Paŭlu Azzopardi (*It-Torc Hunnett Abos*) imgħammed, talli katel lil Marì il *Furficetta*. Dan ŭara li serakha, kattagħha bċejjeċ u tefagħha f'bir fi Strada Stretta, il Belt.

1853—Decembru 7. Salvu Saliba (*Valdiri*) u Salvu Farrugia (*Iz-Zozz*) talli, ŭakt il-logħob katlu lil sieħibhom f' makjel, il Gudja, b'ċangun.

1860—Ġunju 16. Anġlu Farrugia, *Il Crozz*. Dan chien għallak u għarrak lil ŭieħed gabillott, iżda billi ġiè il Princep ħafirlu. Ŭara katel lil polizjott Serafin Zammit u għalecc ġiè mgħallak, u chien l-eŭŭel ŭieħed li żanżan ix-Xagħra ta' Cordin.

1861—Dec: 20. Artillier ingliż, li ġiè iffucilat ir-Ricasli talli spara fuk uffiċjal bla ma katlu għad li tajjarlu il berritta.

1862—Dec: 24. Ġużè Attard (*Ghixghieri*), carruzzier, u Ġużè Chetcuti *cracar* talli katlu is-seftura ta' Demartino biex jisirku. Lil Attard chien għarfu is-Sur Carm Demartino, l-Ispiżżjar ta' Ta's-Sliema li miet snin ilu, u li Attard ma katlux billi chien tant iħobbu, u li chien baka id-dar ma's-seftura.

1864—Sett: 10. John Burns, suldat cattolicu, talli spara għa's-surgent tiegħu f'il Qŭartier ta'l Furjana.

1866—Mejju 2. Censu Azzopardi (*Slajd*) talli katel lil Michiel De Battista, nhar il Carnival, f'Birchircara, bi żball.

1867—Mejju 23. Censu Azzopardi talli katel li Catarin iċ-*Ċaŭla* f'Girba għa'x ma riedetx dakk kuddiem biebha.

1870—Aŭŭissu 24. Carmnu Camilleri *Il Midneb*, minn Hal Kormi, talli katel lil Michiel Schembri, *Boros*, ħalliel u spjun, b'dakka ta' sicchina.

1874—Frar 28. Edwards, suldat ta'r-R. Irish talli katel is-Surgent ta'l Cumpamija tiegħu f'S. Clement għa'x talbu jisilfu xelin u dan ma tahx.

1876—Mejju 6. Giammari Pirotta u Paŭlu Galdies (*Il Bancozz*) talli katlu, f'Tunes, lil Salvu Piott u lil Paŭlu Farrugia.

1878—April 10. Ġuże Azzopardi (*Is-Sincier*) żagħżuħ żebbugi ta' għoxrin sena talli saħak ras sieħbu, Paŭlu il *Germus*, ŭakt li chienu kiegħdin ikożżuhom taħt il Bieb-ta'l-Bombi.

1880—Ottubru 26. Ġużepp D'Urso, taljan, talli katel lil Rosina ta' Balzunetta b'dakktejn ta' sicchina. Biex jaħrab kabeż għal ġo dar, iżda chiser sakajh. Dana chien l-eŭŭel ŭieħed li tgħallak ġo'l Habs.

1883—Marzu 13. Ġużè Vella, cannunier ta'l Artillerija Maltija talli katel b'dakka ta' sicchina lil baħri ingliż Godwin fi Strada Stretta ta'l Belt. Dana il mosti żanżan il forca il ġdida.

1893—April 22. Ġanon talli katel lil Toni Grima, biex jisirku f'il Barambara ta' Żurrieq.

1894—Lulju 2. Rużar Mizzi (*Il-Lais*), minn Hal Kormi, talli għallak b'idejh u għarrak il Marsa lil Roccu, bejjieħ il ħaxix, biex seraklu seba liri.

Lil P. S. (Il Belt).

Tlabtni ngħarrfec jecc f'Malta haŭnx xi ħadd li jgħallem it-tifsil ta'l ħŭejjeġ tant ta' rġiel chemm ucoll ta' n-nisa.

Jiena sejjer inħabbarlec, bi pjacir cbir, li ŭasal haŭn Malta, ftit ilu, malti ieħor bħalha, is-sur Vincenz Grech, minn Birchircara, li ilu ħafna ms:efer biex mar tgħallem dina is- sengħa sabiħa, u li dana fetaħ scola ta't tifsil il Belt fuk Putirjal (Strada Alessandro, No. 5). Dana iż-żagħżuħ intelligenti gieb miegħu xi diplomi u bosta certificati ta' l Accademji ta' Londra, ta' Parigi u ta' Torino u li culħadd jista jmur jarahom imdendlin fl-istudju tiegħu.

Għedtlec li sejjer inħabbarlec d'il ħaġa bi pjacir cbir għaliex jiena nieħu pjacir cbir tasseŭ meta nara xi malti kalbieni, bħal ma hu dana is-Sur Grech, li jmur Barra biex jitgħallem seŭŭa xi sengħa u li mbagħad jigi jgħallimha lil ħutu il Maltin biex ma jibkgħux lura f'is-snajja u jcilhom ħobżhom il barrani. Għalecc jiena għandi tama kaŭŭija li lil dana l'Imgħallem tat-tifsil jagħmlulu il kalb billi jsib ħafna lavranti ħajjata, tant irġiel chemm nisa, li jmorru għandu biex jitgħallmu dina is-sengħa tant sabiħa u tant meħtieġa. Tista tiftiħem fuk il ħinijiet m'it-tmienja ta' f'il għodu sa' t-tmienja ta' f' il għaxija, u il ħlas li jippretendi ma jŭaġġa il ħadd. Mela tħajjar u kejs li tcun minn ta' l-eŭŭel.

Sa chemm imbniet il Cnisja ta' San Pietru ta' Ruma chemm il Papa saltan? (G. A. Hamrun).

Minn x-ħin imbdiet sa chienet lesta il Cnisja ta' San Pietru f-Ruma saltnu tlieta u erbgħin papa.

Meta bdeŭ jużaŭ il-luce-elettrica? (C. M. L-Isla.)

L'eŭŭel ma użaŭha chien fl-Inghilterra, f'il-Lanterna ta' South Foreland; bdeŭ jużaŭha f'it-torok ta' Londra u ta' Parigi fl-1858; l-eŭŭel teatru li daħħlu fih il-luce-elettrica chien is-"Savoy Theatre" fl-1881.

Lil D. V. V. (Ħal Luka).

Dina hi it-tieni tŭegiba għal mistoksijiet sbiħ tiegħec li bagħatli it-Tabib Inglott u li jiena sejjer ingiblec b'il malti ħalli jifhmuha il karrejja collha u tagħmel xi gid.

"Iva il mard-ta's-sider jeŭ marsuttin (*mard sottil*) m'hux biss jittieħed minn bniedem għal ieħor, iżda m'il l-annimali jista jgħaddi għal bniedem ucoll. Dana chienu igħiduh sa it-tobba grieghi ta'l antic, u f'iż-żmienijiet imsejjhin ta'n-nofs, (igifieri dŭar is-sena 1,000) chien hemm ligi li cull min chien jimrad b'dina il marda chienu jagħilkuh għalih bla ma ħadd jista jersak lejh ħlief min idur bih bħal ma jagħmlu f'id-difterite jeŭ f'il gidri illum; u fl-Italja it-tobba chellhom piena cbira jecc ma chienux javżaŭ li il morda tagħhom chellhom dina il marda ħalli jifirduhom chif għedna m'il l-oħrajn. Il ħŭejjeġ ta' daŭc li chienu jmutu b'dina il marda chienu dejjem jiġu maħruka, użu li f'ħafna familji baka nieżel fostna sa' l ġurnata ta' l lum, għad li illum ma hemmx bżonn li ŭieħed jaħrak collox billi b'is-sublimat ŭieħed jista jekred l-ingiesa b'iż-żejjed tajjeb. F'il pajjis ta' Provenza, f'is-seclu tmintax, igifieri minn mitejn sena l-haŭn, malli chienu jintebħu li xi ħadd richeb il mard-ta's-sider (tisi) chienu jaħirbuh u ħadd ma chien jorkod f'is-sodda tiegħu jeŭ juża il-lożor tiegħu jeŭ jiecol f'il platt jeŭ bl-imgħarfa li jcun juża hu. Meta chien imut, chienu joborxu il ħitan seŭŭa u jerggħu jbajjduhom m'il ġdid chienu jaħslu il kiegħa u il mobbli u chienu jħalluhom għal sena f'ixxemx bħal ma chienu iperrxu ucoll ħŭejjġu ŭara li jcunu ħasluhom tajjeb. Dana jurina b'iċ-ċar li f'dac il pajjis u f'dac iż-żmien chienu ġa jemmnu li il marsuttin hi marda li tittieħed minn bniedem għal ieħor; u dejjem il *vox populi* chienet il *vox Dei* igifieri li dejjem dac li ħasbet il cotra chien mibni fuk xi pedament sod; ŭara dac li ħaseb il poplu, li tgħallem spejjes tiegħu, giet ix-xjenza u tatu raġun.

Illum sar ħafna studju u taħbil il moħħ fuk dina il marda tant chiefra u cherha li tekred f'il fjur ta'żgħużithom tant xebbiet u tant ġuvintur li jcunu għadhom sejrin jitbexxku għal ħajja, u sabu li m'hux biss tittieħed iżda li tittieħed l-actar ma'n-nifs, billi jattacca dejjem il pulmun. Mela ifthu għajnejcom li chemm tistgħu ma tigbdux in-nifs meta tcunu krib ta' min icun marid b'd'il marda u l-aħjar żommu rŭieħcom boghod."

Lil G. P. (Il Belt.)

Għal mistoksija tiegħec "Jiema huma l-aħjar romanzi taljani m'il *Promessi Sposi* l-haŭn", jiena tlabt il għajnuna ta'l ħabib għażiż tiegħi il Professur A. Bartoli ta'l Culleġġ Flores. Min għadu ma samax chemm hi cbira il ħila ta' dan iż-żagħżuħ fjorentin m'hux biss f'it-taljan iżda ucoll f'il grieg u l-actar f'il-latin? U il-latin li jaf ma hux ta'ċ-ċajt, għaliex meta ressak xi poeżiji minn tiegħu f'il Concors ta' Amsterdam, fejn jersku l-aħjar chittieba b'il latin ta'd-dinja collha, dana għal ftit ma ħax l-eŭŭel premju!

B'it-taljan ucoll jicteb poeżiji m'il l-isbaħ u cull min sama iż-żeŭġ taħditiet li għamel dina is-sena f'is-Sala ta'l Università tagħna għaraf li il Professur Bartoli m'hux biss jaf it-taljan chif jista jcun jafu fjorentin li ħa il-lingŭa ma ħalib ommu, iżda ucoll li dana il bravu chittieb jaf l-Istorja fuk il ponot ta'subgħajh.

Għalecc jiena tlabt il għajnuna ta'l parir tiegħu u dana minnufih bagħatli dina it-tŭiegiba sabiħa li jiena klibt m'it-taljan: "Jiena romanzi nakra ftit li xejn, iżda nista ingħidlec li il "Promessi Sposi", (li iż-żgħażaħ u in-nisa actarx jiddejku jakraŭh,) nafu bl'amment. Minn dana ir-romanz l-haŭn ma nifhimx li nchiteb ŭieħed ieħor li jistħokklu min jistudjah. Fost daŭc li nchitbu f'daŭn l-aħħar snin u li huma imgħollijin seba smeŭŭiet minn xi ŭħud, bħal ma huma daŭc ta'l Fogazzaro, li cull tant jiżlok f'il-lingŭa billi hu venezjan, daŭc ta'd-Dannunzio b'il ħafna tlellix li bih irid jiesi il kżież ta'r-romanzi tiegħu, daŭc ta'd-Deledda jeŭ ta's-Serao b'it-tħanxil tagħhom ta' nisa li huma, l-ebda ŭieħed, scond il fehma tiegħi, ma jibka ħaj sa xjuħi na. Biss jecc ŭieħed jistabar ikalleb ftit jista jsib x-erba romanzi, ta'r-razza il kadima, li ŭieħed jecc jakrahom ma jcunx ħela iż-żmien u il flus għal xejn, bħal ma huma il "Marco Visconti", in-"Nicolò de'Lapi", l-"Ettore Fieramosca", il "Margherita Pusterla", l-"Angiola Maria", u id-"Dottor Antonio." Ir-romanzi ta'l Guerrazzi, fost il kodma, u daŭc ta'l Barrili u ta'l Angeli u sħabu fost il ġodda chiecu chelli iż-żmien x'naħli ma' cont nakrahom katt sgur."

Minn għalija, f'il ħin li nakbel ma' dana il għaref Professur fuk il cotba li faħħar jogħġbuni ħafna il "Piccolo Mondo Antico" u id-"Daniele Cortis" ta'l Fogazzaro; il "Mater Dolorosa" ta' Rovetta, "Sull'Oceano" ta'd-De Amicis; it-"Tigre Reale" ta' Verga; il "Prima Morire" ta'l Marchesa Colombi u xi ħaġa ta'l Capuana, ta's-Serao u ta'l Albertazzi ucoll. Biss chiecu chelli nagħżel l-isbaħ romanz li nchiteb b'it-taljan, ŭara il "Promessi Sposi" naħtaf bla telf ta' żmien il "Piccolo Mondo Antico" ta'l cbir Fogazzaro u li nħajjar jakraŭh lil daŭc collha li jafu jakraŭ b'it-taljan. Bħali jaħsbuha ucoll il Prof. Villani u ħafna letterati taljani bħal dan.

Lil Carmelo Cassar, (Bormla)

Il mistoksijiet li għamiltli huma sbiħ ŭisk, iżda tŭal u jridu ħafna studju u taklib ta' cotba. Malli jcolli iż-żmien inŭiegbec.

Lil Ant. Farrugia, (L'Imdina)

Il mistoksija tiegħec bgħattha għand it-Tabib Ġanni Borg M. A, ta' Ħal-Lija, li m'hux biss hu id-Direttur ta' l Ġonna ta' l Gvern iżda hu ucoll ŭieħed m' il l-aħjar naturalisti li għandna. Malli jŭiegibni, nakdic.

Lil Gius. Bezzina, (Il Belt)

Il mistoksija tiegħec trid risposta tŭila ŭisk, malli incun nista u jcolli il ŭisa nakdic.

Lil M. Mifsud, (Gudja).

Billi il mistoksija tiegħec ftit diffiċli tlabt igħinni għa'r-risposta, l'is-Sur Muscat Azzopardi, Malli jatini ir-risposta inŭiegbec malajr.

Lil G. Vassallo, (Bormla)

Nirrispondic f'numru ieħor.

Lil A. Kissaŭn, (Imghieret)

Il mistoksija tiegħec bgħattha għand min jifhem actar minni. Malli jirrispondini, tcun mokdi.

Lil l-Imsieħbin:

Jecc ma tircevux malajr risposta għal mistoksijiet li tagħmluli la tieħdux fastidju, għaliex mistoksijiet jiġu faxx culljum u ma nistax inlaħħak ma' cullħadd f'dakka. L-istess ingħidilcom għal l-ittri. Jecc il manuscritti ma jidrux malajr, icun għaliex icolli oħrajn ġa imŭiegħda kbilhom. Ftacru li articoli bla isem u cunjom ma jidhrux f'in-"Naħla" u lankas ħŭejjeġ li jattaccaŭ il xi ħadd. Min irid jibgħat il ħlas tiegħu bolli ta't-tliet ħabbiet jista jagħmlu.

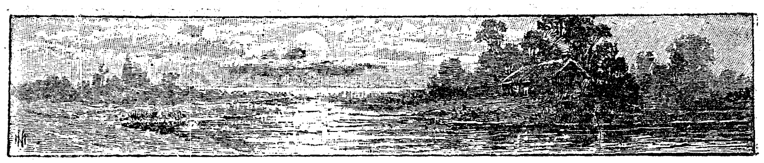

IL CLERU MALTI

IL CARDINAL XIBERRAS

MINN Bascal u Lucrezia D'Aurel, f'il 20 ta' April ta'l 1758 tŭieled dac **Fabrizju Xiberras Testaferrata,** li ma'ż-żmien chellu jilħak f'ŭaħda m'il l-ogħla targiet ta'l Cnisja Mkaddsa u li għamel tant unur cbir lil pajjisu fost il frustieri.

Ma hemmx bżonn ŭieħed igħid li, billi it-tfajjel FABRIZ ŭera minn ċocnu intelligenza cbira u billi il familja tiegħu chienet għanja u ŭaħda m'il l-aħjar ta'l Gżira, missieru u ommu għamlu chemm felħu biex igħallmuh ħalli jilħak xi ħaġa cbira; u għaldakstant bagħtuh fl-aħjar schejjel, u meta dehrilhom li f'Malta ma setgħux isibulu culleġġ chif riedu huma, bagħtuh bla telf ta' żmien f'il "Collegio Clementino" ta' Ruma.

Billi it-tfajjel chellu il ħajra ta' kassis, daŭna l bosuh minnufih; u, biċċa għaliex iż-żagħżuħ XIBERRAS chellu moħħu tajjeb ŭisk u biċċa għaliex il familja tiegħu chienet miġjuba ħafna m'il l-aħjar nies, FABRIZ, fi ftit snin, laħak m'hux biss sacerdot, iżda Canoncu ta'l Cadidral tagħna ucoll, meta chien għadu fl-aħjar ta'żgħużitu u kabel ma telak, chif għedna, biex icompli l-istudji tiegħu f'Ruma.

Haŭnecc gieb tant ruħu tajjeb u mexa tant il kuddiem fl-istudji li ma damx ma laħak Prelat u tħabbeb ma' l-aħjar nies ta'l Cnisja Rumana.

Meta il Papa Piju VII raġa mar f'Ruma, fl'-1800, intebaħ malajr li il Prelat XIBERRAS chien bniedem ta' ħila u ta' għerf cbir, u li chien tant jilħaklu u għakli li sata jerħilu f'idejh xi pajjis biex jaħcmu f'daŭc iż-żmienijiet tant imkallba u imħaŭŭda u li fihom il Cnisja chienet kiegħda iġġarrab tant għaŭġ.

Għalecc irħielu f'idejh il ħacma ta'l Provinċja ta' Camerino u, b'il mod il mod, ta' Ascoli, ta' Fermo u ta' Osimo sa chemm chellu taħt it-triegija tiegħu il Provinċja ta'l Macerata collha. U haŭn gieb ruħu tant tajjeb u ħachem il pajjis b'tant għakal li il Papa, meta fehem tajjeb x'jisŭa, ħaseb biex jerħilu taħt idejh xi ħaġa akŭa u li riedet ħila u għakal acbar. Għalecc, fl'1802, l-istess Papa Piju VII, ħatru Arciskof ta' Beritu (*in partibus*) u bagħtu bħala Nunzju Apostolicu fl'Isvizzera, posizzjoni daks li ta' unur daks tant ieħor ta' ħsieb u ta' taħbit.

L-Arciskof XIBERRAS telak għal l-Isvizzera f'Ottubru ta'l 1803 u mar jokgħod f'Lucerna, ŭaħda m'il bliet l-actar sbiħ u cbar ta' l-Isvizzera.

Iż-żmienijiet chienu kliel ŭisk; id-dinja collha chienet imkallba ta'taħt fuk; l-egħdeŭŭa ta'l Cnisja ma chellhom l-ebda ħeda biex jaraŭ chif jagħmlu u jekirduha minn dac il pajjis.

L-Arciskof Malti sab ruħu f'baħar ta' mrar u ta' taħbit bla tarf; iżda b'il ħila cbira tiegħu u bl-imgieba tajba għaraf b'il ftit il ftit, jinħabb ma' cullħadd, u għalchemm l-egħdeŭŭa ta'l Cnisja giebuha żeŭġ fl'Italja u fi Franza, fl-Isvizzera ma setgħu katt jinfdu sa chemm baka' jgħasses il ħabriechi Arciskof FABRIZJU tagħna. U tant gieb ruħu tajjeb, u tant chien maħbub u tant għoġbot lil Papa il ħaema għaklija tiegħu f'dac il pajjis li il Papa ħallieh hemm għal tlittax il sena sħaħ; u kanklu biss meta chellu bżonnu f'Ruma biex ħatru bħala Segretarju ta's-Sagra Congregazzjoni ta'l Iskfijiet u ta'r-Regolari, fl'-1816.

Haŭn ucoll gieb ruħu tant tajjeb u ŭera tant għerf cbir li f'il Concistoru ta's-6 ta' April ta'l 1818 il Papa għażlu biex jagħmlu Cardinal taħt it-titolu ta' Santa Prudenzjana u ħatru ucoll bħala Iskof ta's-Sinigallja.

Tistgħu taħsbu x'ferħ cbir ferħu il Maltin, li kalbhom chienet dejjem marbuta ma'l Cnisja, meta ħadu il bxara li malti bħalhom laħak Cardinal; u għalecc l-aħjar letterati maltin ta' dic il ħabta u fosthom il għaref geżŭita Patri Rigord, in-nobbli Viani u De Piro u il poeta Planes chitbu ħafna poeżiji sbiħ biex ifaħħru lil dana il Cardinal pajżan tagħhom.

Meta mar f'is-Sinigallja sab il pajjis imħaŭŭad collu u mitluk għal collox. Iż-żgħażaħ li chienu jridu jsiru kassisin ma chellhomx Siminarju fejn jistudjaŭ; għalecc il Cardinal XIBERRAS beda biex hareġ il flus minn butu u fetaħ ŭieħed hu. Ŭara il gŭerer ta' Napuljun dac il pajjis chien tfakkar għal collox u chienu geŭ imħarbtin il cnejjes u il monasterji collha. Dana beda biex fetaħ daŭna il monasterji m'il ġdid, u fosthom fetaħ dac ta's-Sorijiet Benedittini; u billi it-tfal ma chellhomx schejjel seŭŭa fejn jitgħallmu, gieghel lil daŭna is-Sorijiet Benedittini biex jiftħu scola għa't-tfajliet fkar biex igħallmuhom b'xejn.

Billi chien ragel għaref u ma riedx li jcollu taħt il ħacma tiegħu kassisin li jafu jkaddsu biss, u billi chien jaf chemm huma ta' ħtieġa ix-xjenzi, f'is-Seminarju li semmejna għamel Gabinett Fisicu, igifieri camra mgħammra b'il għodda meħtieġa collha biex iż-żgħażaħ jistgħu jitgħallmu tajjeb il fisica, li hi xjenza meħtieġa ħafna għal kassisin ucoll. U billi ra li l-eŭŭel Seminarju ma chienx cbir b'iż-żejjed għażel palazz kadim, seŭŭieh minn butu u fih fetaħ Seminarju acbar.

Dana il Cardinal chien bniedem ta'kalb ħanina u cbira ŭisk. Id-drittijiet tiegħu ma chienx jeħodhom, iżda chien jatihom lil daŭc il kassisin fkar li ma tantx chien icollhom biex igħejxu. Minn butu ucoll bena Orfanatrofju għa' t-tfajliet fkar u iltiema. Minn flusu ucoll bena Sptar billi ma chienx għad hemm f'dic il belt u fetaħ ucoll post għa' t-tfal misjuba. Tant chienet cbira il carità tiegħu li in-nies ta' s-Sinigallja chienu b'ir-raġun collu jsejħulu "il missier tagħhom."

Fl-1833, biex igħin il fkar, bena minn flusu Monti ta'r-Rahan u li fih nefak ma'l 4,000 scud ruman.

Biex iżejjen id-dar ta' l Mulej iċċanga b'irħam il Cadidral ta' hemm u m' il ġdid bena orfanatrofju cbir u sabiħ li għadu sa' l-lum igib l-isem ta' "Orfanatrofju XIBERRAS."

Fl-1836 f'dac il pajjis ħacmet il colera bi ħruxija lima bħala. Il fiera li chienet soltu jssir u li minnha innies ta's-Sinigallja chienu joħolku chemxa flus, sfrattat imħabba f'il mard. Ŭaka għacs cbir u il Cardinal ħabbel rasu m'hux ftit. X'jagħmel? Għad li mgħobbi ġmielu b'is-snin u mgħaŭŭex b'it-taħbit u b'il għali telak lejn Ruma, mar għand il Papa, li chien igibu ŭisk u fehmu f'liema għacs icreħ chien jinsab il pajjis li chien taħt il ħacma tiegħu. Il Papa għal cliem ta'l Cardinal, kalbu ħennet u u taħ għokda flus biex ikassamha fost il fkar ta' s-Sinigallja. Il Cardinal, collu ferħan, mar lejn il belt ta' s-Sinigallja u tistgħu taħsbu x'lakgħa għamlulu in-nies ta' hemm meta fehmu il għala dac ix-xŭejjaħ ħanin chien tkankal għal ftit żmien minn pajjishom. Għal dan u għal l-imħabba li chien iħobbhom f'is-Sala ta'l Municipju min imur f'dic il belt jilmaħ bust ta' rħam li hu ix-xbiha ta'l Cardinal Malti u li sgur in-nies ta' s-Sinigallja ma jinseŭ katt sa chemm jibkgħu f'id-dinja klub illi jħossu u mħuħ li jiftacru f'il gid li ŭieħed jagħmlilhom.

Ta' 86 sena, f'it-tlieta t'Aŭŭissu ta'1843 il Cardinal XIBERRAS miet mibchi minn cullħadd għa'x il poplu chien tilef fih missier l-actar ħanin, ħabib mi'l l-actar għeżież. Ħŭejjġu ħallihom lil Cadidral ta hemm; biss, billi chien Canoncu ta'l Cadidral ta' Malta u lil pajjisu, għalchemm bogħod minnu, baka dejjem iħobbu u jiftacar fih, ħallielha xi ħŭejjeġ u xi fided li għadhom merfuhin f'it-tesor sa'l-lum. Jichirli li f'il Cadidral tagħna hemm bust ta' dana il Cardinal bi-scrizzjoni biex tfaccarna fih. U tasseŭ hecc chien jixrak li Malti ta dina il katgħa li għamel unur cbir il pajjisu m'hux tant gha'x Cardinal daks li għal għerf, għal ħniena u għa't-tjubija ta' kalbu, jcollu fostna tifchira ħalli ismu ma jintesa katt f'il klub ta'l pajżani tiegħu il maltin.

★

Ir-ritratt li gibt f'dana in-numru ta' l Cardinal Xiberras ħadtu minn fuk il ġurnal taljan "L'Arte" li chienu joħorġu, żmien ilu, il Prof: Vassallo u il Prof: Nicol Zammit. Dana ir-ritratt giè iddisinjat m'il l-imfaħħar pittur Ġużè Calleja u litografat minn Trapani. Nixtiek naf seŭŭa mnejn ħadu dana ir-ritratt u jecc f'xi mchien jinsabx xi ieħor aħjar minnu.

FAVUR U CONTRA

Ir-Rabat tal Imdina.
Mil Cunvent ta S. Dumincu.
F'it-12 ta Ottubru 1908.

Maħbub ħabib tiegħi,

Meta, kabel ma bdejt toħroġ "In-Naħla" tiegħec gejt tarani, u tħadditna fuk il ħsieb li chellec li toħroġ dina il gazzetta biex tagħmel gid lil dac il poplu li inti tant tħobb; jiena, għalchemm rajt li biex isseħħ ix-xeŭka tiegħec cont trid titħabat ħafna u tonfok ħafna flus, ma ridtx naktagħlec kalbec m'hux biss, iżda, billi naf chemm tisŭa, imlejtlec kalbec bit-tama l-actar kaŭŭija li inti sejjer tirnexxi sgur.

U għalecc cbir chien il ferħ tiegħi meta bdejt toħroġ "In-Naħla," u l-actar meta rajtha milkugħa hecc tajjeb minn cullħadd; u bil ħakk collu, għaliex int ma tistax tagħmel iżjed milli kiegħed tagħmel għal l-educazzjoni civili u morali ta'l poplu Malti li chellu tant bżonn ta kari bil malti bħan-"Naħla" tiegħec.

Ŭara iżda daks li cont fraħt, għelejt meta rajt li tant int chemm ucoll il gazzetta tiegħec, li jixirkilcom cull tifhir, gejtu ippersegŭitati, b'mod baxx chemm jista jcun, minn xi nies vili u minn xi ġurnali li joħorġu biss biex jiddubbaŭ xi sold u għal l'ebda fini ieħor tajjeb.

Stabart iżda meta kgħadt naħseb bejni u bejn ruħi illi int ragel ta fehma tajba, illi int taf li minn dejjem cull min ried jagħmel il gid giè dejjem, jeŭ b'mod jeŭ b'ieħor, ippersegŭitat il għaliex ried jecc m'hux ħaġ'oħra jxandar il verità. Iżda il proverbju antic igħid: *"Veritas odium parit,"* igifieri il verità dejjem kanklet il-mibegħda, u fost tant esempji ta dana għandna l-esempju ta Sidna Gesù Cristu stess li hu l-Imgħallem tas-seŭŭa, illi għa'x giè f'id-dinja biex igħallem lil poplu is-seŭŭa kankal contra tiegħu il bniedmin ħżiena colha u li ma bakgħux contenti kabel ma taŭħ il meŭt, u meŭt l-actar infami.

L-istess ġara lil Cnisja Mkaddsa li Cristu bena f'ŭiċċ id-dinja biex tgħallem is-seŭŭa lil bniedmin. Tant giet dina ippersegŭitata illi f'xi żmien l-egħdeŭŭa tagħha ħasbu li chienu kerduha imgħargħra f'demmha stess: *"nomine christiano deleto."*

U l-istorja ta Cristu u tal Cnisja chienet dejjem dic ta daŭc collha illi riedu jgħallmu u jxandru il verità. U għalecc dina ucoll chellha tcun ix-xorti tiegħec mil mument li int, curaġġus, għamilt il ħsieb sabiħ u kaddis li tgħallem is-seŭŭa lil poplu. Għa'x tistagħgeb? l-infern bil fors chellu jkum, bis-setgħa tiegħu collha, contra il fehma tiegħec nobbli u generusa biex iħaŭŭadha, jfixchilha, jeŭ, jecc jirnexxilu, jekridha għal collox! Iżda jiena nitma fil għajnuna t'Alla li billi inti dejjem ħsibtha ta ragel u katt ma bżajt mil babaŭ ma taktax kalbec, iżda tcompli timxi dejjem il kuddiem fl-opra sabiħa ll bdejt tal ħruġ tan-"Naħla" tiegħec. Fl-aħħar iż-żejt jitla f'ŭiċċ l-ilma u l-istess egħdeŭŭa tiegħec icollhom jistkarru il kaŭŭa tiegħec u il ħbieb ifaħħru il ħila tiegħec li ma ktajtxec lbke biex taħdem għal poplu u għas-seŭŭa.

Mela, maħbub ħabib tiegħi, ibka imxi chif bdejt! Ftacar li jecc għandec l-egħdeŭŭa fost il ħżiena għandec iżda min ifaħħrec u min jammirac fost it-tajbin u li huma kiegħdin jitolbu bla serħan, l-Alla għalic biex itic il forza li tcompli u biex iżommoc kaŭŭi u sħiħ għal gid ta għajrec, u fost daŭna għodd li dac lil għandu il pjacir jiffirma ruħu bħala ŭieħed mil ħbieb tal kalb tiegħec

Patri Majjistru Lorenz Caruana O.P.

★

GĦA'N-NISA.

Billi fl'aħħar żeŭġ numri deħret f'in-"Naħla" il chitba ta' nies ta' ħila bħal ma huma is-Sur Tagliaferro, is-Sur Vassall u xi oħrajn, jien chelli nokgħod f'il ġenb b'il chitba dgħajfa tiegħi; u illum sejra narġa chemm chemm niffaċċa biex ma tgħidux li ħallejtcom għal collox u għax naf li ħafna mincom xtiekŭni u staksejŭ għalija.

Mela incompli ngħidilcom xi ħaġ'oħra fuk chif għandcom iġġibu rŭieħcom biex tgħixu ħienja ma żŭieġcom.

Jecc tridu li ir-raġel jingibed lejcom, iġbduħ lejn darcom, u lejn darcom ma jista katt jingibed jecc ma jsibx l-indafa, il qŭiet u collox f'postu.

Żommu l-indafa fuk collox. Dina m'hux biss hi saħħa iżda hi hena ucoll. Ma tħossucomx ħafna aħjar meta tcunu ndaf? ma tcunux actar ħienja meta ħŭejjiġcom u darcom icunu donnhom xummiema?

Jecc tittrascura l-indafa tiegħec in-nifsec, jecc ħŭejjġec icunu dejjem rieħa ta' ccina, xagħrec dejjem imħabbel, riġlejc imkagħbrin b'il ħefa, li hu tant ħaġa cherha, taħseb li żeŭġec jieħu actar gost bic? Le. Taħseb li jingibed actar lejn id-dar meta jsib collox imkalleb ta' taħt fuk, il cmamar collha imbarazz, ħŭejjġu imkagħbra u imdennsin? Ma jista jcun katt. Jibda jħoss fic il mara għazziena, maħmuġa, trascurata għa'd-dar u għal uliedec; u min icun hecc ma jista jiġbed lejh il ħadd.

Mela ndafa, ndafa. L-ilma, is-sapun u il lamtu huma irħas. Ħares ftit lejn l-Ingliżi u ara b'liema indafa jżommu ruħhom u l-uliedhom u tħajjar żomm ruħec u l-uliedec indaf xummiema bħalhom, ħalli żeŭġec jitgħaxxak bic u ma jisthix b'uliedu.

Barra m'il l-indafa żomm ucoll il qŭiet f'darec. La tokgħodx tgħanni, tiġġieled, tgħemgħem, titleŭŭem il ġurnata collha chemm hi tŭila. Ir-raġel ŭara ġurnata xogħol li fiha min jaf chemm icun kala fuk ŭiċċu u x'imrar xorob sa gieb biċċa ħobż id-dar, meta jinġabar collu għajjien u imnicchet ma jridx jisma garr u xenati, ma jridx jokgħod jagħmilha ta'mħallef għa'x Peppinu ma kagħadx qŭiet u għa'x Censina ma marretx scola, għa'x il kattus chisser tazza u għa'x il chelb serak biċċa laħam. Inti omm, u għalecc cun omm; ŭiddeb l-uliedec int għa'x għandec iddritt tagħmlu daks żeŭġec, u ma għandecx ticsirlu rasu ħlief meta ma tcunx stajt issib ircaptu int u meta jcunu ħŭejjeġ serji. Il qŭestionijiet żgħar li jinkalgħu ma' tul il ġurnata seŭŭiħom int u irricorri għal għajnuna ta' zeŭġec biss meta tinkala xi basla ħoxna li b'il fors icun irid iseŭŭiha hu.

Meta jiġi id-dar la taklax tleŭŭim ma's-seftura, la tokgħodx tgħajjat u titbakbak ma't-tfal meta jcun jistudja, jakra jeŭ jagħmel il contijiet tiegħu. Ħallih bi qŭietu ħalli jsib mistrieħ f'id-dar u jinġabar fiha. Jecc meta jiġi jsib l-infern jitgħerrex, isib ruħu aħjar il cafè, jeŭ il casin u minn hemm il cumpannija ħażina, u minn hemm it-tiġrif u id-draŭŭiet ħżiena ta'x-xorb u ta'l-logħob. Mela sorr fl-istoncu tiegħec l-inqŭiet żgħejr ta'l familja biex ma tkanklux meta żeŭġec icun f'id-dar; jecc icun iħossoc ftit ħażin, f-loc li titħejjem u tridu jagħmillec il ġbara u jmur jixtrilec il porga hu, għamel ftit ta'l curaġġ, aħbi, jecc tista, sa ma jgħrog, għaliex il mard idejjak lil cullħadd. Meta jintebaħ li kiegħda tagħmel daŭna is-sacrificcji biex f'daru tħallieħ qŭiet u cuntent, biex ma tħaŭŭadlux rasu b'ħafna għajdud, isir jadurac u jingibed lejc u lejn daru, u m'il ġabra f'id-dar u ma' dŭarec chemm hemm ma jonkosx, ebemm inqŭiet ma jinħarabx, chemm hena ma jinchisebx u chemm flus ankas ma jittajrux ma'r-rieħ?

Mela indafa u paci f id-dar; minngħajr daŭn katt la tistenna li żeŭġec iħobboc u li jingibed lejc.

LUCIA LEVANZIN INGLOTT

ÇOLONNA SAGRA

L' Evangelju ta Għada.

Il 20 Ħadd fuk Għid-il-Ħamsin.

SAN ĠŬANN, Cap. erbgħa:—

"Dac iż-żmien, chien hemm ŭieħed minn ta ma dŭar is-Sultan (a) li chellu ibnu marid f'Cafarnaħ. Dana malli sama li Gesù chien ġie mil-Lhudija fil Galilija, mar għandu u talbu biex jinżel u jfejjak l'ibnu, għa' x chien kiegħed imut. Imma Gesù kallu:—" *Intom jecc ma taraŭx is-sinjali u l-egħġubijet, ma temmnux*" (*b*). Dac ta ma dŭar is-Sultan ŭiegbu: "*Mulej, inżel fejjak l'ibni kabel ma jmut.*" Gesù kallu:— "*Mur, ibnec igħix* (*c*)." U dan il bniedem emmen il chelma li kallu Gesù u mar. Chif, imbagħd, chien għadu nieżel, il kaddejja marru jilkgħuh u taŭh l-aħbar billi kalulu li ibnu jgħix. Għalecc, mela, staksihom il ħin li fih għadda għal l-aħjar. U ŭiegbuh:— "Ilbieraħ f'is-sebgħa ħallih id-deni." Allura il missier għaraf li chien dac il ħin stess li fih Gesù chien kallu:— "*Ibnec igħix.*" U emmen hu chif ucoll daru collha."

(*a*) *Ta ma duar is-Sultan:* REGOLU, uieħed mil cbarat ta Erodi Antipa, li il Galilej, biex jonfħuh, chienu jsejħulu "Sultan."

(b) Gesù kallu: "Intom, jecc ma taraux l-egħġubijet ma temmux" għa'x il fidi ta dac il bniedem tasseu li chienet ghadha żgħejra la darba chien jaħseb li Gesù, biex ifejjak marid, għandu bżonn imur iżuru; jeu li, jecc ibnu jilħak imut, ma jistax jirxoxtaħ.

(*c*) "*Mur, ibnec ighix*" jigifieri '*farrag kalbec; ibnec digà fiek minn dan il mument stess.*"

Daun huma it-tliet tifsiriet ta Monsinjur Martini fuk din il biċċa tal Evangelju; imma Patri Curci iżid li Gesù, b'dauna il chelmiet: "*intom, jecc ma taraux l-eghgubijet ma temmnux*" irid igħid għa'n-nies collha ta dauc l'inħaui li chienu jfittxu il miracoli għa'x chien jakblilhom biex jeħilsu mil gwaj tagħhom collu, u chiecu Gesù ma chienx jagħmlilhom dac il ġid cbir f'saħħithom u fl'-interessi tagħhom, actarx chienu jitilku bl'Evangelju b'collox. F'din il biċċa il Galilej ċhienu agħar mis-Samaritan.

Il Kaddisin tal Gimgha.

Nhar it-Tnejn—bl-abjad-Kuddiesa votiva tal Anġli (ġurnata li fiha jista ucoll jitkaddes għal l-erŭieħ, bl-isŭed).

Nhar it-Tlieta—bl-abjad-Kuddiesa votiva ta S. Paŭl Appostlu (jista ucoll jitkaddes għal l-erŭieħ, bl-isŭed).

Nhar l-Erbgħa—bl-aħmar-L'Appostli S. Xmun u S. Taddeŭ—TAL KUDDIES.

Nhar il Ħamis—bl-abjad-Kuddiesa votiva tas-Sagrament. (jista jitkaddes għal l-erŭieħ, bl-isŭed).

Nhar il Gimgħa—bl-aħmar-San Aristarcu, Iskol u Martri.

Nhar is-Sibt—bl-abjad-Kuddiesa votiva tal Concezzjoni (jista ucoll jitkaddes fiha għal l-erŭieħ, bl-isŭed).

Nhar il Ħadd—bl-abjad-l-eŭŭel ta Novembru—Il Kaddisin collha. Prima Classi.

G. MUSCAT AZZOPARDI.

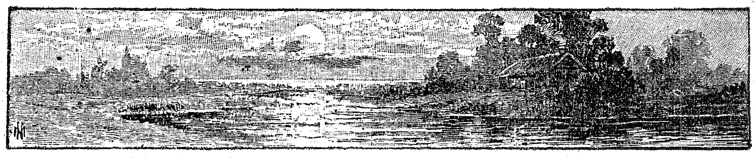

IS-SAHHAR FALZUN

RUMANZ MALTI ORIGINALI

TA'

AGOSTINO LEVANZIN

"Malli Marija sabet ruħha imħaddna ma' kalbi u im xegħla b'il beũs ta' fommi refgħet is-sbieħ għajnejha lejja u, f'il ħin li ma' tul ħadċejha beda jgelben id-dmugħ, kaltli b'leħen micsur:—

—"Ambroġ, min jaf x'sar minn ommi... għandi mitt sena sa nasal id-dar ħalli nara ħadux xi aħbar tagħha, ħalli nara chif ħelsitha m'n idejn daũc il ħafna chiefrin... Harrec ftit iżjed biex infittxu naslu."

U jiena sokt ftit actar b'il kaũũi, u Ġannicol u Ġużepp ta' Luka, meta raũ hecc, għamlu bħali.

Il lejl chien għadu fl-akũa tiegħu: dlam ċappa cull fejn iddaũũar ũiċcec; cull tant xi leħħa ta' berka biex turina jecc conniex miexjin dejjem ma' t-triek it-tajba; ċarcir ta' il-mijiet li chienu għaddejjin ighelglu ġo kiegħ Ũied-il-Għasel; gandotti u ħofor cull fejn tmidd riġlec, u sirda chiesħa, chiesħa, li jxxokk il għadam u li bħala jaf jati Jannar tagħna ũara li jcunu nfetħu bũieb is-sema u niżel dac l-ilma collu.

Marija chienet miblula għasra, chiesħa daks biċċa silġ, tirtogħod u cull tant iċċeccec snienha b'il bard. Jiena leffiftha chemm stajt f'dac il capott li bih chienu satruha sħab il Cavalier; saħħantilha idejha ġo idejja, ũiċċha b'il ħadd ta' ũiċċi, fommha b'il beũs ta' fommi u, ũara li tlabtha tfehimni, ħaġa b'ħaġa, chif ũakgħet ġo' d-dũiefer karrieka ta' De Saqueville, bdiet, tolfok u titniegħed, tgħidli:—

"Dac il misħut Cavalier ilu b'it-tir tiegħi m' is-sena l-oħra; ili nintebaħ li chien kiegħed jistadni, li chien sammar xi ħaġa f'moħħu fuki, iżda katt ma ħlomt li il ħruxija tiegħu chellha tasal sa haũn, katt ma fhimt li il mibegħda tiegħu lejc chienet hecc kalila... Cont naf b'ix-xniha li tiġri dejjem fuku li hu bniedem karrieki, li hu żagħżuħ mogħti għal cull vizzju... li ma jistax jara djul ta' mara għa'x jakleb rasu. Ġacbu D'Alagona chien fetaħli għajnejja b'iż-żejjed, iżda min katt għaddielu il ħsieb minn moħħu li għandu il ħila jmidd idejh fuk xebba u mara xieħa li, bla għajnuna ta' ħadd, chienu sejrin għal triekithom? Inħoss demmi collu jitla għa'r-rasi meta ingib kuddiem għajnejja il ũiċċ icreħ ta' Petrozz meta b'id ũaħda chien għoddu fgani sa saddli ħalki u bl-oħra ħatafni minn kaddi biex gibidni minn ġo'l caless; u meta niftacar f'il ħasda li ħadt u f'il għafsa ta' kalb li ġarrabt meta 'lmaħt l-ommi għaxja f'ir-rocna u il dac il vili ta' Calanġ iżeblaħha bi cliem l-actar icreħ. Tista taħseb, Ambroġ x'ruħ baka fija meta sibt ruħi f'ħoġor dac il chiefer ta' Petrozz... li Alla għad irid jilħku għal ħażen u għal ħruxija tiegħu... u x'ħin firduni mn'ommi u rajtha mitluka f'idejn dac il misħut ta' Calanġ, ta' dac il bniedem bla gieħ li biex jicmex xi sold minn ma' dũar il Cavalier chien jagħmecollox, imkar isallab l-ommu... ragel ta' kalb samma u ħażina daks it-tengħuda, li ma jaħmel il ħadd, li ma jista jara lil ħadd xagħra ũaħda aħjar minnu f'id-dinja jecc ma jtajjarx l-ingħas ta' lejlu ħalli jara chif jista jseũũeb li ighab ta'l marrara tiegħu fuk daũc li l-ebda ħtija ma chellhom biex jiġu mibgħuda minnu ħlief biss għaliex icunu ũaslu fejn ma sata katt jasal hu... Jiena naf b'iż-żejjed lil dac il chiefer ta' Calanġ u niftacar tajjeb f'il għera tiegħu, meta chien jigi kiebi, kiebi għand il Baruni missieri biex jisloħ xi ħaġa;... ma chienx dac iż-żmien b'il għalla merfuħa donnu jrid jibla lil cullħadd bħal ma sar issa minn mindu ċappas idejh b'ħafna delitti, minn mindu sar kaddej l-actar mokżież ta' l Cavalier... iżda l-id t' Alla, ta' Dac li ma jħallasx b' in-nhar ta' Sibt, għad tilħku u turieħ il kamar f'il bir ta' dac il kerk collu.

"Jiena, bla ma ntbaħt, tbissimt donni nidħak, m'hux għa'x kalbi, magħsura chif chienct, setgħet iġgegħilni nidħak, iżda għaliex rajt li Marija ma chienetx intebħet li tant il faħxi Calanġ, dac il bniedem mokżież li ħadd ħlief min chien ikis b'ix-xiber tiegħu ma chien jersak lejħ, chemm ucoll dac il kalb ta' tigra ta' Petrozz, dac l-iskalli bla gieħ, chienu it-tnejn imgħargħra f'demmhom, minxura minn tulhom bħal żeũġ iġsma ta' clieb imniġġsal

Jiena kbadt il pum ta'x-xabla li chelli iċċempel ma'genbi, ressaktu lejn xuftejn Marija u għidtilha:— "Bus din ix-xabla għaliex din ġa għamlet ħakk xierak minn min medd idejh fukec... din lil Petrozz niżditu minn banda għal l-oħra u bagħtitu l'infern... chif chien ħakku..."

—"U Calanġ x'sar minnu?" staksiet minnufih Marija, "ktiltuh ucoll?"

(jissocta.)

XARADA.

Għajta l'*eũũel* ta' x'agħsafar;
Għajta it-*tieni*; ftacar ftit
Li biex tkejjes kiegħ il baħar
L-*intier* t'egħi inti trid.

LEV:

Għat-tuiegib hemm żmien sa nhar it-Tlieta f'il għaxija.

TIFSIR TA'L-LOGHOB TA'L GIMGHA L-OHRA

XARADA — Ras - pa.

Fissruha tajjeb:—

Andrea Farrugia (Sliema); Gius: Sciberras (Il Belt); A. M. Kissaun (Imghieret); Vincenzo Xerri (Senglea); Giuseppe Cassano (Senglea); O. Lubrano (Senglea); Joe Busuttil (Sliema); Gaetano Grixti (Gudja); E. Valenzia (Bormla); Francesco Farrugia (Hamrun); Carlo Ciantar (Il Belt); Patri Eusebju Calì Luigi Pace (Sliema); G. Camilleri (Hal Luka); Antonio Mercieca (Mosta); C. Fenech (San Giljan); G. Saccasan (L-Isla); is-Sinjura Carm. Caruana (Sliema)-

Stamperija «Excelsior» 37, Strada San Giovanni, Il Belt.